

De toekomst van de diaconie

Tijdens het mini-symposium 'De toekomst van de diaconie', ter gelegenheid van het 25-jarig werkjubileum van Rob van Herwaarden als diaconaal consulent bij de diaconie van Vlaardingen, hield Carla van der Vlist, hoofd Binnenlands Diaconaat bij Kerk in Actie, volgend boeiend betoog. Ze gaat achtereenvolgens in op de stellingen die haar waren voorgelegd.



Moet de diaconie zich beperken tot hetgeen men kan doen en vooral moet doen door naast de mensen gaan staan en hun verhaal aanhoren en versterken?

In het diaconaat van de kerk gaat niet alleen over de ander maar ook over ons samenleven. Het gaat niet alleen over het nu maar is per definitie toekomstgericht. De stappen en acties die we nu zetten, het meebewegen met de tijdgeest, de visies die we ontwikkelen of interneren, de agenda die we belangrijk vinden hebben mede invloed op hoe de samenleving zich ontwikkelt.

Ik wil daarmee zeggen dat het niet zo zeer de vraag is of een diaconie zich nu wel of niet moeten beperken tot bepaalde taken vanwege de krimp van de kerk. Het laat altijd een spoor na. Het gaat om de vraag welk spoor we achterlaten – hoe tegendraadser, des te dieper het spoor, hoe hoopvoller – des te dieper het spoor. Omdat in het diaconaat waarin we geloven in delen, waarin we dienen door doen, iets zien oplichten van de komst van Gods Koninkrijk.

Niemand leeft voor zichzelf. Iemand noemde de ontmoeting het 8^{ste} sacrament. Het komt van Pater Jan Heuft die in Algerije migranten in erbarmelijke omstandigheden ondersteunt. Present zijn – beschikbaar zijn – het is een warme deken in onze samenleving waarin geen schaarste is aan geld maar wel aan tijd.

Juist op dit vlak kan het diaconaat een belangrijke rol spelen. We hoeven ons zeker niet te beperken in tijd en aandacht die we aan anderen geven, als we ons er in het diaconale werk op richten om van harte klaar te staan voor mensen die ons pad kruisen.

Veel vrijwilligers zijn actief in allerlei diaconale activiteiten (denk aan de grote betrokkenheid van kerkelijke vrijwilligers die bij vluchtelingen en voedselbanken betrokken bij zijn). In het onderzoek Dienen Delen Doen in 2015 onder protestantse diaconieën in Nederland bleek dat er zo'n 40 miljoen vrijwilligers uren ingezet worden in allerlei diaconale activiteiten. Die uren symboliseren geen klinkende munten maar zijn sporen van hoop.

De kerk kan als diaconale geloofsgemeenschap in buurten een belangrijke verbindende rol in spelen. Mits ze dat doet met open vensters. We stimuleren dat o.a. via het project Zorgzame Kerk. In Delft worden nu - na het sluiten van het kerkgebouw –

midden in het buurtcentrum lunchcafés georganiseerd waarin mensen elkaar vinden om zich samen in te zetten voor de leefbaarheid van de buurt.

Om zin te ontleen aan het bestaan en samen met elkaar zinnige/nuttige dingen te doen voor de buurt. Ook in zintuigelijke zin want samen eten brengt mensen met elkaar in contact. En men heeft er zin in. De sfeer is daar opperbest. Deze typering ontleen ik aan wijlen filosoof / Denker des Vaderlands René Gude.

Ook de Windwijzer is daar een inspirerend voorbeeld van en te zien als een vorm van kerk-zijn zoals Rob van Herwaarden stelt op de site. De kerk is via De Windwijzer onder de mensen en vormt niet alleen een functionele plek maar is ook een bijzondere plek vanwege haar drie pijlers Ontmoeting, Bezinning en Dienstverlening.

In het diaconale werk leren we betrokkenen hoe belangrijk de waarde wederkerigheid is in ontmoetingen. De essentie hiervan werd voor mij uitgedrukt door een uitspraak (Watson) van een vrouw die te maken had met armoede in haar leven: als je mij komt helpen kun je weer gaan, als je komt om samen te werken ben je mijn bondgenoot en laten we dan samen optrekken. De toetssteen van ons diaconaal handelen zou je kunnen zeggen is of het mensen sterkt in hun eigenwaarde.

Tegelijkertijd hebben vrijwilligers basale behoeften. Het diaconale werk geeft hen ontwikkeling en erkenning en gelegenheid om niet alleen te zijn. Het daagt ze ook uit de tweede mijl te gaan met een ander en hun eigen grenzen daarin te verleggen.

De diaconale opdracht aan de kerk raakt zo samengevat ons aller bestaan. *Who cares?* is een van de meest prikkelende vragen die momenteel langs komt op facebook. We moeten ons meer zorgen maken als die niet meer prikkelt. Een vraag die aan ons gesteld wordt, persoonlijk, als geloofsgemeenschap als samenleving.

Omdat God in de anonieme ander ons tegemoet komt. In de stilte of in de storm.

In het diaconaat hoeven we ons daarom niet neer te leggen bij een status quo in onze samenleving waarin mensen opgroeien die jarenlang niet zonder de voedselbank kunnen, waarin het aantal daklozen stijgt of migranten zonder perspectief jarenlang maar wachten. Omdat daarin hun menswaardigheid aan de orde is evenals die van ons zelf.

Focus op waarden (gastvrijheid, respect, aandacht, wederkerigheid, versterken van de eigen kracht) is belangrijker dan focus op identiteit.

Feitelijk zit in de relationele dimensie van het diaconaat ook een antwoord rondom alle vragen over identiteit.

Ik denk dat we het er allen wel over zijn dat identiteit niet iets statisch is. Het is voortdurend in ontwikkeling. Het kan ook erg bedreigd worden als je denkt aan een kind die mantelzorg is die zich opoffert voor de zorg voor haar moeder en zusje en broertje. En geen ruimte vindt voor haar eigen zijn en ziel.

Vragen naar het belang van identiteit is vooral vragen stellen naar het 'waarom', oftewel het Why. Welk vuurtje ons steeds weer aanwakkert. Wat ons troost in hardnekkige situaties omdat God - die met ons is – verrassend al heel lang in die wildernis aanwezig is. Identiteit is niet iets wat we kunnen vastgrijpen maar waar wij ons aan laven.

Het helpt ons perspectief te blijven zien. Waardoor we beseffen dat ook via onze diaconale inzet en focus op waarden de wereld niet maakbaar is. Het is zoals diaconaal predikant Ranfar Kouwijzer zegt: 'zaaien op hoop van zegen'.

Vorige week was er een gesprek onder de betrokken landelijke kerken bij SchuldHulpMaatje over het belang van waarden en identiteit. Het was een vrij diepgaand gesprek, waaraan deelnamen mensen uit evangelicale kring, migrantenkerken, de katholieke kerk en protestantse kerken.

De conclusie was na het gesprek dat door meer focus te leggen op de waarden dit ons erg zal helpen in de samenwerking met anderen als overheden en maatschappelijke organisaties. We kunnen elkaar hier ook onderling op aanspreken.

Juist in die focus op waarden ervaren we de verbinding met God, de Eeuwige die ons hierbij blijvend inspireert. Die voor ons oplicht op momenten dat we geen ijzer met handen kunnen breken, om ook uit te houden met de ander die lijdt.

De vertrouwde 'back tot basic' kernboodschap van de tien geboden, van "God liefhebben boven alles en je naaste als jezelf" vertelt ons eigenlijk hoe onze identiteit en waarden op elkaar betrokken zijn.

Dáár zijn waar de mensen zijn – investeren in hen en in elkaar- is dus m.i. geen beperking maar vraagt zelfs een scherpe beleidskeuze. Het vraagt meer moed dan we denken in de keuze van onze organisatie, middelen en locatie.

Diaconaat is in al haar wezels relationeel. Minder vergaderen maar vooral dienen door doen en delen. Wie verbondenheid ontvangt in zijn leven kan enorm gelukkig zijn. Het laat ons glimlachen. Het gebeurt in de ontmoeting.



Laat ik een voorbeeld noemen. Landelijk organiseren we al vele jaren de paasgroeten kaartenactie. Zo'n 60.000 kaarten vinden elk jaar hun weg naar gevangenen in Nederland en Nederlandse gevangenen wereldwijd. De vaak eenvoudige vriendelijke woorden op deze kaarten raken iets existentieel aan waarin God ervaren kan worden. Gevangenen die ze ontvangen in de kerkdienst geven daarbij aan dat het hen ontroert te worden gezien als een mens die niet uitgekotst wordt en niet vergeten wordt. Een bescheiden diaconaal gebaar met grote impact. Dit zien we ook terug in de wakes die er zijn bij detentiecentra, waar degenen die we niet kennen - genoemd worden. Daar raken waarden (respect, aandacht) en identiteit elkaar op een natuurlijke wijze. Is het diaconaal? Is het missionair? Het zijn precies de momenten waarin je de missie van kerk tot in je tenen verstaat. Identiteit zit niet gegoten in beton maar kleurt ons handelen dagelijks in, geeft houvast en daagt uit.

Terug naar de stelling. Kiezen voor waarden geeft helderheid over wat we belangrijk vinden. Waar we aanspreekbaar op zijn. Waarden zijn echter niet los verkrijgbaar van onze identiteit. Wie we zijn? Wie en wat houdt ons gaande? Wie spoort ons aan? Hoe blijven we bezielde? In de synodenota Kerk 2025 'Waar een Woord is, is een weg' wordt gesproken over transparantie. Helder zijn wie over je bent en waar je voor staat. Zodat mensen zich kunnen identificeren met een beweging van mensen in en rondom geloofsgemeenschappen die midden in de samenleving sporen achterlaat en die daar hoop uit putten.

De slogan 'Helpen waar geen helper is' kan de diaconie niet meer waar maken.

Helpen waar geen helper is, is een al langer gebruikt credo in het diaconaat die we er graag in houden. Het geeft de juiste richting aan. Het geeft houvast bij het maken van onvermijdelijke keuzes in het diaconale werk van de kerk maar helpt ons daarom om dichtbij de essentie van het diaconaat te blijven.

Door in het diaconaat "degene die rechteloos is en zonder helper" centraal te stellen proberen we in onze netwerksamenleving, onze participatiesamenleving waarin digitalisering en streven naar maakbaarheid domineren, uitsluiting tegen te gaan. Vooral vasthoudend daarin zijn is mijn devies en dat zien als de rol van de kerk.

Reflectie met elkaar hierop is nodig anders is het diaconaat te veel onderdeel van of opgesloten in een formeel netwerk waarin alles geregeld wordt via procedures, richtlijnen en dominante normen en waardepatronen.

Natuurlijk hebben we niet de pretentie dat we iedereen zien en helpen. Er is veel verborgen nood - lees de blogs – hoor de verhalen om je heen op schoolpleinen in buurtsupers. Daarom is het heel goed dat het diaconale werk fijnmazig is en er veel maatjesprojecten en maaltijdprojecten zijn. De thema's en gezichten veranderen - dat liet Rob mooi zien in een opsomming van 25 jaar diaconaal consulent zijn in Vlaardingen. We kunnen nog meer inzoomen (midden in een wijk gaan zitten) in combinatie met 'erop uit gaan'. In de UK werken ze met straatpastores. Ook Kerk in Actie steunt momenteel een paar van dit soort startende initiatieven.

Helpen waar geen helper is, is een al langer gebruikt credo in het diaconaat die we er graag in houden. Het geeft de juiste richting aan.



In het helpen van degene die geen helper heeft is het risico aanwezig dat we de ander overrulen. Daarom geen actie zonder eerst te luisteren met aandacht. Het helpt ons ook te zien hoeveel veerkracht mensen in hun benarde situatie tonen. Helpen wie geen ander helpt hoeft niet met zielige foto's gepaard te gaan maar het kan juist iets uitdrukken van de zachte krachten die verschil maken.

"Helpen wie geen ander helpt" is geen keurmerk, geen meetlat, het gaat om alert zijn. Het scherpt ons zelf om tegendraads in te zijn waar nodig. Bed, Bad en Brood heeft deze essentie in zich. We zetten geen mensen op straat dat is menonwaardig.

Het woord helpen kan ons op het verkeerde been te zetten. Ranfar Kouwijzer pleit er terecht voor om in het diaconaat de roep om gerechtigheid meer prioriteit te geven. Het is onze uitdaging denk ik om dit op een eigentijdse manier te doen. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om de mythes in de stroom van berichten in de media te ontrafelen. Om zaken aan de kaak te stellen op zo'n manier dat het mensen niet alleen aan het denken zet maar ook raakt en motiveert en beleid daardoor wordt aangepast. Vormen die verfrissend zijn. Glashelder. Daar moeten we ons in oefenen en in mijn ogen beter in worden. Om rechtelozen te laten ervaren dat de kerk niet zwijgt maar spreekt. Op het juiste moment. Laat daar vooral de discussie maar over gaan. Wat en wanneer voegt onze stem toe aan andere stemmen en past het, is het kerkeigen? Een vraag die aan de orde gesteld wordt in Kerk 2025 'Waar een woord is, is een weg'.



De toekomst van de diaconie ligt in het samenwerken en coalities sluiten met andere organisaties van 'goede wil, ook met organisaties die vanuit een andere levensbeschouwing werken.

Samenwerken loont. Er zijn veel complexe ontwikkelingen in de samenleving waardoor groepen burgers kwetsbaar zijn. De nood is hoog, kijk alleen al naar het aantal mensen met schulden. Denk ook aan de oplopende spanningen tussen bevolkingsgroepen omdat er dan een krachtiger signaal uitgaat als we met vele anderen ons inzetten om mensen met elkaar te verbinden en zo een ander geluid laten horen. Omdat we staan voor waarden die een samenleving veiliger, respectvoller en menswaardiger maken.

Ja, de toekomst van de diaconie ligt in het samenwerken. Tussen kerken, met andere maatschappelijke organisaties en organisaties van een andere levensbeschouwing en alle mensen van goede wil. Deze trend is allang ingezet en zal verder groeien. Daar zijn paar kanttekeningen bij te maken:

Oftewel op welk vlak is samenwerken gewenst oftewel 'wat' doen we dan. Maak daarin verstandige keuzes op basis van welke polsstok je hebt als diaconie en geloofsgemeenschap. Werk met gelegenheidscoalities. Zoals deze spontaan ontstonden in vele plaatsen vanwege instroom door vluchtelingen. Biedt ruimte als diaconie. Doe mee, zegen het ruimhartig. Ook als je eigen betrokkenheid klein is vanwege beperking van de menskracht kun je het zegenen door er iets over te schrijven in je kerkblad. Elke week een rubriek: bij ons in de wijk en daar de bloemen laten bezorgen! Vooral creatief zijn en verfrissend.

Wat betreft het 'hoe'. Samenwerken heeft meer een netwerk nodig dan teveel organisatorische ballast en overlegcultuur. Daar grondig de stofkam door heen halen. Als er veel geld mee gemeoid is, zijn

bepaalde structuren gewenst maar zie dit als een randvoorwaarde en ga vooral met elkaar aan de slag.

Wat betreft het 'Why'. Iedere organisatie - zo ook de kerk - is er omdat ze bestaansrecht heeft. Bij samenwerking met anderen is de vraag of het je bestaansrecht recht doet. Is er ruimte voor eigenheid in dit overleg; kun je er helder over zijn wie je bent en waarom je dit belangrijk vindt, ook waar het past in de externe communicatie en activiteiten. Het gaat daarbij niet om overtuigen daar zit vaak de verwarring. Dan wordt het een doel op zich. Het gaat om de ruimte om de overtuiging te delen waarom we ons ervoor inzetten, wat ons gaande houdt en ons blijvend motiveert. Zodat we ons erin herkennen en herkend worden.

Natuurlijk kleuren onze geloofsvisie, geloofsbeleving en geloofstaal dit vanzelf in. Onze identiteit als basis van ons handelen geeft houvast. Hoe meer identiteit gebonden een activiteit is, hoe lastiger samenwerken is maar ik pleit voor een meer ontspannen houding hierin.

Helder zijn over wie je bent, geldt natuurlijk voor alle partijen aan tafel in een samenwerkingsverband. Hierin is ook sprake van dienen aan elkaar en ruimte bieden aan elkaar. Ook hierbij gaat het om wederkerigheid. Daarin is veel ervaring opgebouwd in activiteiten die het bevorderen van een dialoog als doelstelling hebben.

Misschien is het samen eten daarvoor de mooiste plek. Daar worden de verhalen gedeeld en mensen gehoord. Het feest of het sacrament van de ontmoeting. Iets wat er zeker in moeten houden!

De toekomst van de diaconie ligt in het samenwerken. Tussen kerken, met andere maatschappelijke organisaties en organisaties van een andere levensbeschouwing en alle mensen van goede wil.

